

Jaap Hartman

Bestaan ze nog, Woerkummers die iedereen in het stadje kent? Het is een uitstervend ras aan het worden. Niet alleen in Woudrichem, ook in andere plaatsen lijken markante persoonlijkheden steeds zeldzamer te worden. En dat is jammer; ze geven een dorp of stad een identiteit, een gezicht. In de serie 'Markante Woerkummers' worden bijzondere persoonlijkheden uit Woudrichem belicht, zowel jonge als niet meer zo jonge mensen, nog wonend in het fraaie vestingstadje of inmiddels verhuisd. Deze week Jaap Hartman (1950), beeldhouwer en maker van het beeld dat het handelsmerk is van Woudrichem: Jacoba van Beieren. Ter verwelkoming van de over het water komende bezoeker, prijkt haar bronzen beeld naast de Gevangenpoort.

door: Paula Jorritsma

'De kunst dient niet democratisch, sociaal, socialistisch of populair te zijn'. Deze uitspraak van de Franse schilder Félien Rops (1833-1898) hangt op de deur van het atelier van Jaap Hartman in Oudendijk. Hartman onderschrijft de stelling van Rops: "Je moet jezelf niet verloochenen als kunstenaar. Ik wil maken wat ik zelf wil. Als iemand me vraagt een stalen buis te maken met wapperende dingen eraan dan doe ik dat niet. Ik kan het niet en ik wil het niet." Het werk van Hartman is figuratief, je kunt zien wat de beeldhouwer er mee uit wil beelden. Hij maakt grote beelden, gedenksteden, portretten, plaquettes voor gemeenten, bedrijven en verenigingen. Hij ontwerpt kleine beeldjes, vignettes en penningen. In zijn atelier zijn ook beelden te vinden waarin humor en erotische vervlochten zijn. Er hangen 'vleermuisvrouwjes' met vrouwenborsten aan een tak en verderop staat een beeld van een vrouw gekleed in een negentiende eeuwse jurk met hoepelrok. Doordat ze enigszins voorover buigt, is een blik in het diep uitgesneden decolleté onvermijdelijk. Het meest pikante onderdeel echter bevindt zich aan de achterkant. De jurk is opengewerkt en de fraaie bilpartij van de vrouw is zeer zichtbaar. Jaap Hartman: "Er zijn mensen die er de humor van in zien en je hebt er die het ordinair vinden. Ik heb het meer als grapje bedoeld."

Veeleisende kunstenaars

Bijna een halve eeuw geleden werd Hartman geboren in de Daalderstraat. Zijn vader viste toen nog. Hartman: "Later is hij gaan werken bij de Vries Robbé in Gorcum, zoals vele anderen. De visserij bracht gewoon niet meer genoeg op. Mijn oom, Frans Hartman heeft nog wel lang gevist. Hij was een van de laatste vissers van Woerkum." Op z'n achtste jaar verhuisde de familie Hartman naar de nieuwe uitbreiding aan de Groendijk, waar destijds nog volop ruimte was om als kind te kunnen spelen. Na een jeugd op het platteland vertrok Jaap Hartman op z'n negentiende naar Rotterdam waar hij zijn opleiding kreeg aan de Academie van Beeldende Kunsten en later in Amsterdam aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten. Toen de studie afgerond was, keerde hij terug naar zijn geboorteplaats. Hij woonde een poosje in de Bagijnestraat en verhuisde toen naar Oudendijk. Op de vraag of hij zich nu meer Oudendijker dan Woerkummer voelt, schudt hij zijn hoofd: "Ik woon hier nu wel, maar je blijft altijd een Woerkummer. Het verschil tussen Woerkummers en Oudendijkers is groot. De Oudendijkse bevolking trekt veel meer met elkaar op. Er zijn ook veel meer verenigingen dan in Woerkum. En de hele dijk is er lid van. Dat is toch anders in Woerkum. Misschien werkt de traditie van de vissers door die lang van huis waren en daarom erg op zichzelf waren." Als beginnend kunstenaar had natuurlijk niemand van Jaap Hartman gehoord: "Wie zit er nu op je te wachten als je net van de academie komt?" Omdat hij niet afhankelijk wilde zijn van subsidieregelingen voor kunstenaars, besloot Hartman beelden in brons te gieten voor andere kunstenaars. Hij bouwde zelf een aantal ovens en kon zich op die manier financieel onafhankelijk als vrij kunstenaar vestigen. In 1983 richtte Jaap samen met zijn vrouw Els bronsgieterij Myron op. Inmiddels zijn er twaalf mensen in dienst, inclusief Jaap en Els: "Er is geen opleiding voor het werk wat de bronsgieters doen. Ze leren alles in de praktijk en dat valt niet altijd mee, want kunstenaars zijn vrij veeleisende mensen."

Dubbelportretten

Samen met beeldhouwer Wim Korink begon Jaap Hartman in 1987 aan een uniek project waarin zij dubbelportretten in brons maakten. Eén persoon stond steeds model, waarvan de twee kunstenaars een kop boetseerden. Een soort simultaan modelleren. Hierdoor ontstonden twee koppen van - en twee visies op - dezelfde persoon. Terwijl Korink begint met een massa in kopvorm en daarin van buitenaf 'graaft' om het individu te bereiken, bouwt Hartman zijn koppen van binnen uit op met stukken klei die vrijwel steeds zichtbaar blijven, totdat hij uiteindelijk de vorm en de uitdrukking van het gezicht vastlegt. Het project duurde tot 1995 en een jaar later werden de koppen in drie tentoonstellingen in Rotterdam, 's-Hertogenbosch en Midwolda geëxposeerd. Bijzonder vond Hartman de tentoonstelling in het Historisch Museum in Rotterdam: "Blinden konden daar voelen hoe wij de koppen gemaakt hadden. Het is fascinerend om te zien hoe die mensen door hun andere zintuigen te gebruiken zo'n kop voor zichzelf aanschouwelijk maken. Je realiseert je dan ook dat bepaalde verhoudingen niet altijd stroken met de werkelijkheid. Zo was er een vrouw die helemaal verwonderd uitriep dat een kop veel te grote oren had. Dat klopte ook wel, want

ik had die kop een slag groter dan realistisch gemaakt. En wat dacht je van een baard? Normaal gesproken voel je door de baardgroei de kaaklijn, maar bij een bronzen beeld is natuurlijk alles hard."

Woerkumse eigenschap?

In 1996 nam Jaap Hartman het initiatief voor de oprichting van de Stads Galerie Woudrichem. Omdat in een 'cultureel bolwerk' nu eenmaal een galerie hoort. Hartman vindt dat er meer culturele instellingen nodig zijn in de vesting: "Dat dit nog niet van de grond gekomen is, ligt deels aan de politieke tegenwerking. Vanuit die hoek zouden meer stimulansen moeten komen om een gunstiger cultuurklimaat te scheppen. Aan de andere kant heeft het ook te maken met een zekere terughoudendheid van de Woerkumse bevolking. Dat is overigens heel goed te begrijpen. Je moet er toch niet aan denken dat Woudrichem een tweede Heusden wordt. Dat is een terecht schrikbeeld van vele Woerkummers. Maar er zit iets tussen een volledig doodse vesting en een toeristische kermis in. Je zou de cultuurfunctie kunnen benadrukken door bijvoorbeeld de vesting van een antiquarische boekhandel, antiekwinkel of galerie. Dat draagt bij aan het geheel. Belangrijk is wel dat met het vestingsbeleid voor bedrijven zorgvuldig wordt omgesprongen." Geïnspireerd is Jaap Hartman door de Franse boekendorpen: "In een of 't ander gat vind je dertig boekenwinkels op rij. Prachtig gewoon. En er is altijd wel een kroegje open waar je terecht kunt voor een hapje en een drankje. Dat zou in Woerkum ook niet misstaan. 's Avonds is het perfect geregeld; er zijn genoeg restaurants. Maar overdag is het een aanfluiting. Je kunt nauwelijks een kop koffie drinken. Vroeger stond om de hoek bij de waterpoort een grote houten schuur: de veiling. Daar buiten stonden grote tonnen waar de netten geboet werden. Dat is een pracht locatie om een eenvoudige eettentje neer te zetten." Grootste plannen voor de vesting, grootste plannen voor zichzelf: "Je moet leven alsof het morgen allemaal voorbij kan zijn. Als je gaat zitten wachten totdat je vijfenzestig bent, is het misschien te laat." Jaap Hartman ging zijn eigen weg en gaat zijn eigen weg: "Toen ik begon met beeldhouwen, twijfelde ik best wel eens over de ingeslagen weg. Maar ik was overtuigd van mijn talent en heb een enorm doorzettingsvermogen. Plus dat ik behoorlijk eigenzinnig en eigenge-reid ben. Ik heb me wel eens afgevraagd of dat een Woerkumse eigenschap is." Lachend: "Alleen zou ik die eigenschap nu ook weer niet zover door willen drijven dat je nu nog met een schouwteje de rivier opgaat om zalm te vissen."

Jaap Hartman.